Чурапчыга күн тахсар !

САҤА ОЛОХ

Чурапчы улуустун хаһыата

2009 сыл Сэтинньи 26 күнэ Чэппиэр №142-143 (10070-10071)

ХАҺЫАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Сонуннар

НЭҺИЛИЭК ТИРЭҐЭ – ЭР ДЬОНГО

Бу ый 24 күнүгэр Болтого нэһилиэгэр "Саҥа олох" хаһыат тэрийиитинэн "төгүрүк остуол" буолан ааста. Дьүүллэһии тиэмэтэ "Норуот кэскилэ – дьиэ кэргэнэ, бигэ ыалга" диэн буолла.

Оскуола аактабай саалатыгар нэһилиэк актыыба мустан кэлбит ыалдьыттары кытта дьиэ кэргэн туруктаах буоларыгар саная атастастылар, араас идеялары дьүүллэстилэр. Мунньах саҕаланыыта улуус кинигиттэн дьиэ кэргэн отделын салайаччыта Мария Тихофеевна Новицына дириҥ ырытыылаах ынтыгынэрин онгорон, болҕомтону ыалыс турутар тарта. Ол курдук, сыыппаралар этиллэн демографическай балаһыанньа сырдатыллыбыт. Ыал буолуу эбэх эрдэри арахсыы ахсаана таһыран барбыта хомолтолоох. Арыгы хара дьалыгар ыллардыт дьиэ кэргэттэрбит ахсааннара улаатан ирдэрэ дьиксинэрэр. Аны дьахтар арыгылаан оҕолорун кэрбет буолуута сылгата үксэн ирдэрэ эмиэ киһини соҥньутар. Бу сыгыы проблемаҕа бүтүн общество ылсан, дьон түмсэн, күүһү сомоҕолоон үлэлэтэхтитинэ эрэ инникигэ хамсааһын тахсыахтааҕа этилиннэ.

Саная атастаһыах иннинэ бу "төгүрүк остуолга" ыытыллан кэлбит нарколог-врач А.Г.Попова, ыччакка психологическай көмө кинигиттэн психолог М.С.Борисова кылгас ынтыгынэрин сөгорон бэйэлэрин үлэлэрин хайысхатын биллиҥинэрдилэр. Калбит дьоҥҥон олохтоохтор бэрт элбэх идеяны этэн, туох эрэ саҥаны киллэрэн дьиэ кэргэн политикатыгар үлэлэһэр уолдьаспытын бэлиэтэтилэр. Н.Я.Местников, З.Е. Егоров эр дьону түмэн чыаппаралар уоҥуттарыан үлэлиигэ ыҥырдылар. Олохтоох түөлбэлэргэн бэрэстэбиитэллэр арыгы ыйынтэ дэлэйиитин тохтотор уолдьаспыттын ыйан туран, барыы түмсэн улаатыыбыттыгар саная киллэрдилэр. Эр дьону хайаан да өрө тутан, кинилэргэ тирэҕириэххэ диэн этэтилэр. Нэһилиэк специалиһа Л.И.Ефремова үлэ хаамыытын биллиҥинэрэн кэккэ ситиһиилэр баалларын ыйда. Ол эрэн аймах аймаҕы, ыаллыы түөлбэ ыалларын кореллөрө-истэллэрэ, күүс - көмө буолаллара суох буолан эрэрин бэлиэтэтэ. Барыы олбуорунан, дьиэнэн саһан, хаайтаран нэһилиэк олоҕор, араас дьаһалларга кыттыспакка эрэ таһыттан куолулааһын үөдүйбүтүн этэ. Олорон хаальыы сайдама суох саная суох өгөрүөхха диэн нэһилиэк баһылыга Н.Н.Попов тыл этэ. Ол курдук, дьон "үлэм суох" диэн олорон, төттөрү түһэ сатааһына үүгэйгэ тиэрдибэтин ыйда. Баар үлэни, кыра хамнастаах диэн илгибоккэ, үлэлэн истэххэ тупсуу тахсарын ыйан саная этэ.

Түмүккэ бу "төгүрүк остуол" кыттыылаахтара дьиэ кэргэн политикатыгар саҥаны киллэриигэ эр дьоҥҥо тирэҕириэххэ диэн биир саная саҕаҕа каллилэр. Нэһилиэк олоҕор кыттыспат дьону барыы көмөлөөн общественнай үлэҕэ, дьон туһутар кыра да буоллар эпиэтинэс сүгэрэ сыһыаран үлэлиэххэйит диэтилэр. Ыччаты кыра өр эрдэҕиттэн иитии үлэтин ыытыахха диэн саная саҥалыы тыын ылан, аньыылыы хайысханан барарыгар сорук турда. Олохтоохтор уонна нэһилиэк дьаһалтата маннык "төгүрүк остуолу" өссө да кэлэн ыытарбыттар, атын да интэриэһинэй, сытыы тиэмэлэргэ лекция, бэсиэдэ ааҕа кэлэрбитигэр баҕа санааларын этиллэр. Кэпсэтии сүнньүнэн этиллибит санаалар, ыллыыбыт соруктар сүүс бырыһыан туолбаталлар даҕаны, нэһилиэк социальнай уонна общественнай олоҕор хайаан да саҥа кыымы саҕыахтаах диэн эрдэбит. Болтого нэһилиэгэ үүнэ-сайда турарыгар баҕарабыт.

А.ЗАХАРОВ.

СИА ИҺИТИННЭРЭР

МОСКВА. Сэтинньи 24 күнүгэр "АЛРОСА" АК Президиэ Фёдор Андреев хампаанньа салалтатын кытта мунньахтаан, сүрүн бородууксуйаны батарыы, үп уонна онгорон таһаарыы балаһыанньатын, хампаанньа бюджекэ комитетын үлитин түмүгүн дьүүллэстэ.

2009 сыл сэтинньи ыйыгар "АЛРОСА" 338 мөл. АХШ доллара кэмэйдэх алмаас сырьетын уонна бриллианы батарда. Онтон 327 мөл. доллара ырыынакка батарылынна.

Аан дойду ырыынакка алмаас сырьетыгар кыралаан наадыйан эрэр. Ити төрүөтүнэн 2009 сыл бастакы аҥарыгар хостуур хампаанньалар ырыынакка арыйах сырьены таһаарбыттара буолар. Ол гынан баран "АЛРОСА" сүрүн сырьетын эбиллэтэ хаһаанар, төрөөн диэтэххэ бриллианнаах ювелирнай онтоһуктарга спрос өтөрүнэн улаатара биллибат.

Хампаанньа кредиттэй бартыбыала билигин 3 млрд 850 мөл. АХШ долларыгар тэҥнэһэр. Иэс мунутуур таһыыттан 1 млрд 200 мөл. АХШ доллара көҕүрэтэ, сүрүннэн атыы чөлүгэр түспүтүн уонна профильнайа суох активтары атыылааһын суотугар. 2010 сыл бүтүүгэ хампаанньа иэдэн 3 млрд 300 мөл. АХШ долларыгар тиийэ наматтар быыаннаах.

Президиэт "Севералмаз" ААО-ҕа комплекснай ревизиэни ыытарга уонна Архангельскай уобаласка М.В. Ломоносов аатынан алмаас баайдаах сиргэ алмааһы хостуур төһө барыстааҕын сыаналыыргa сорудахтаата.

ДЬОКУУСКАЙ. Республика правительствота 2009 сыл бюджетын корректировкаламмыт барыйаанын биэрэтэтэ. Сэтинньи 23 күнүгэр министрдэр кабинеттарыгар ылыллыыбыт уураах Ил Түмэн көрүүтүгэр киирэҕэ.

Үп министрэ Вадим Новиков нолуоктан кирбит үп кэмэйиэ республика правительствота "Транснефть" АК кытта түөрсибит соҕуоһуйтын суотугар улаатыытын бэлиэтэтэ.

Ол быһыытынан, 858,6 мөл. солк. суумалаах үп ИСТА турба ситимин инфраструктуратын объектарын тутуута барыахтаах. НДФЛ иэдэ 778,5 мөл. солк. улаатта. Федеральнай бюджеттан 396,2 мөл. солк. кэмэйдэх субвенция уонна субсидия онтоһулунна. Оны сэргэ, "Сахателеком" ААО акцияларын пакетын атыылааһынтан киирбит үп бюджет дефицитын сабыыта ыытылынна.

Ороскуоттаах чааска бюджет эйгэтин үлэйиттэрин ахсыннык иэдэс аҥарыаҕы хампастарын төлүүргэ 1,044 млрд солк. кэмэйдэх үп көрүлүнэ (бу иннинэ хамнаһы 2010 сыл тохсунньу ыйын бастакы аҥарыгар төлүүргэ уруулуубута). 2010 сыл тохсунньу 1 күнүттэн пенсиэҕэ социальнай эбии төлөбүрү оҥоруу система киэҥэриэн, бу сыалга 95,0 мөл. солк. тыырылынна.

Иннэ гынан, 2009 сыллааҕы бюджет уларытыллыыбыт барыйаанытар дохуоттаах чааһа 3 679 мөл. солк. улаатан, 81 303,5 мөл. солк. тэҥнэстэ. Ороскуоттаах чааһын кэмэйиэ 83 184,0 мөл. солк. тэҥнэстэ (2 273 мөл. солк. улаатта). Дефицит кэмэйиэ 3 509,0 мөл. солкуобайтан 1 871,0 мөл. солк. диэри сарбылынна.

Правительство Председателэ болаатэбитинэн, сыл санатыгар бюджет аан дойду кризиһин учуоттаан ылыллыыта. "Ол эрэри социальнай эбиһэллистибилэр, хамнас, тыа хаһаайыстыбатын, ЖКХ ыстатыйалара сөпүкүн хаалбыттара. Кризиһи утары оҥтөөх дьаһаллар ылылланнар, сыл тоҕус мүйэн түмүгүнэн экономикаҕа иннин диэки сыдьаайыы болыыхтаах. Нолуоктан үп киирбитэ улаатта, федеральнай ыыппыт эмиэ балачча үп киирдэ. Корректировкаламмыт бюджет кирдэроруонэ, куһаҕана суох үлэ ыытылынна", диэн түмүктэтэ кэпс.

ДЬОКУУСКАЙ. Сыл бюджета, 2010 сыл инвестиционнай программатын барыта, бюджет тэрилтэлэрин оптимизациялааһын, республика таһымнаах туос сыаллаах программалары олохтоох киллэрии – сэтинньи 23 күнүгэр буолбут правительство мунньаҕар итинник боппуруостар көтөҕүлүннүлэр.

Мунньаҕы министрдэр кабинеттарын баһылыка Егор Борисов арыйда.

Премьер, бастатан туран, кэлэр сылга энергетика, дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба тарыыттарын сүрүн хайысхалара, республика бюджетын система ведомстволар икки ардыларыгаҕа хамыаһыйалар мунньахтарыгар быһаарылларыгаҕа хамыаһыйалар мунньахтарыгар быһаарылларыттарын саҥата. Хотугу улуустар социальнай-экономическай сайдыыларга эмиэ дьоҕун болҕомтону эрдэтэрин, министерстволар уонна ведомстволар салайаччылара туруорулларыгар соруктары олохтоох киллэриигэ ирдиэр болҕомтону уруохтаахтарын бэлиэтэтэ.

Правительство "вертикаллаах" бюджеты, ол иһигэр федеральнай программалар чэрчэлэриэн киирэр үп, ороскуоттаах уонна туһаҕа таһаарыы кытаанах хонтуруолга ылыллыахтаарын тоҕоостоото.

Премьер сүрүн политическай түгэннэргэ тохтоото – РФ Президиэ Федеральнай Мунньахха туһулаах уонна "Бирдиэ ньыгыл Россия" партия XI съезиигэр. "Дойду салалтата кризис содулун туоратарга киллэрэр этиллэрэ, экономиканы модернизациялааһынна, диверсификациялааһынна ыытарыыта барыта бириэмэ үлэбитигэр быһаччы сыһыанныыр, итиэннэ салайтаран үлэлиэхпитин наада", – диэтэ Е. Борисов.

Мунньах уонсайа 24 боппуруоһу көрдө. Сыл бюджетытар уларытыылары киллэрии боппуруоһа бирдиэ бастакынан көрүлүнэ. Үп министрэ Вадим Новиков ыыппыыбытын, итиэ бастатан туран, федеральнай бюджеттан уонна нолуоктан эбии үп киирбитин кытта сибээстээх. Бюджет ороскуоттаах чааһа эмиэ чөтчулаанна. Иннэ гынан, 2009 сыл бюджетын чөтчуламмыт барыйаана маннык буолла: дохуот кэмэйиэ – 81,313 млрд солк, ороскуот – 83,184 млрд солк., дефицит – 1,871 млрд солк.

Ити кэнниттэн республика 2010 сыллааҕы инвестиционнай программата көрүлүннэ. Экономика сайдыытын министрэ Алексей Стручков ыыппыыбытынан, үбүлэһии уонсай иэдэ 4 315,8 мөл. солк. тэҥнэһиэхтээх. Уорох салаатыгар итиэннэ үп 25,9% бориллэр, дорообуйа харыстабылын – 10,5%, тутуута – 11,7%, ЖКХ - 8,5%, тыа хаһаайыстыбатыгар – 4,1% о да. 38 объект тутуллуохтааҕыттан 8-на оскуола, 4-дэ бальыыһа, 5-нэ ЖКХ объекта, 9-на олорор олох.

Инвестпрограммаҕа салгыы Ил Түмэн комитеттара бигэргэтиэхтэрэ.

СР экономика сайдыытыгар министерствота министрдэр кабинеттарын көрүүтүгэр "2007-2008 сс. республика таһымнаах туос сыаллаах программалары олохтоох киллэрии кодьүүһүн сыанаһаанын уонна 2009-2011 сс. олохтоох киллэрии дьаһалларын туһунан", уураах барылын киллэрдэ. Министр А. Стручков ыыппыыбытынан, 2007 сылга республикаҕа 21 программа олохтоох киллэриллибит, 2008 – 24. Үбүлэһии уонсай иэдэ 2007 сылга 5,515 млрд солк. тэҥнэспит, 2008 сылга – 5,976 млрд солк. Салгыы чөтчулаатахха, 2007 сылга олохтоох киллэриллибит 21 программаттан 15 эрэ барыа оттунан кодьүүстээх быһаарылыыбыт. Маннан сиэттэрэн экономика сайдыытын министерствота 2009-2011 сс. олохтоох киллэриллэр туос сыаллаах программалары Правительство мунньаҕын уонна Президиэт көрүүтүгэр киллэрэр наадатын бэлиэтэтэ.

Социальнай эйгэ сүрүн хайысхаларыгар ороскуоту оптимизациялааһын былаанынан эбиллэри киллэрии улахан мөккүөрү таһаарда. Экономика сайдыытын министрэ бэлиэтээбитинэн, республикаҕа баар 388 государственнай тэрилтэ 29 158 үлэйиттээх. Социальнай хайысхалаах тэрилтэлэри тутарга сылга 9,3 млрд солк. ирдиэр, онтон 4,9 млрд солк. хамнаска барар. Республика министерстиоларын кытта ыытыллыыбыт үлэ түмүгүнэн 2010 сылга үлэйит ахсаанын 5% сарбыыр, кэккэ тэрилтэлэри государственнайтан автономнайа көһөрөр, комплекснай көрдөрүүлэри юрматтыка тэҥнэтэр туһунан быһаарылар ылыллыыбыттар. Бу дьаһаллар дорообуйа харыстабылын, уонсай уонна профессиональнай үөрэхтээһин, культура, тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэригэр сыһыанныах. Ороскуоту оптимизациялааһынтан ылыллар дьаһаллар олохтоох киирдэхтэринэ, бюджет үбэ 2010-2011 сс. 941 мөл. солк. экономияланыахтаах.

Мунньах итиэннэ сэргэ Учуутал сылыгар аналлаах тэрээһиннэр былааннарын, пенсиэҕэ региональнай социальнай эбии төлөбүр, физическай культураны уонна спорду сайыннарыы боппуруостарын дьүүллэстэ.

Г.П. БАШАРИН ААТЫНАН СЫЛАН ОРТО ОСКУОЛА

ЭҺЭРДЭЛИИҺИТ !

Оскуола – нэһилиэк иннинэ кэскилэ тиэтэнэригэр, ирдэригэр-сайдарыгар биир саамай улахан олоҕу уурар билии кыһатынан буолар. Профессор Г.П.Башарин аатынан Сылан орто оскуолата – бэрт ыраахтан силистэнэр-мутуктанар цэстэрдээх Чурапчы улууһун бастакы цэрэбин кыһаларыттан биирдэстэрэ.

Сылан оскуолатынан Саха сирэ барыта киэн туттар. Бу оскуоланы дойдубут сайдыытыгар улахан кылааты киллэрбит учуонайдар, норуот хаһаайыстыбатын цэнэ ттэрэ, культура, искусство, спорт бэрэстэбиитиллэрэ бүтэрбиттэрэ. Билигин да оскуолаттан тирэх ылан, билии-көрүү киэн аартыгар тахсан, төрөөбүт республикаларын социальнай-экономическай сайдыытыгар дьоҕун кылаатторы киллэрэр убаастабыллаах выпускниктар цэстэр.

Биир цэй – нэһилиэк сайдыытыгар улахан кэрдиис кэм. Онтон оскуола нэһилиэк олоҕун кытта быстыспат ситиниэхх. Ону барытын тиэн оскуола цбццбэйцэр анаммыт кинигэрэ нэһилиэк сайдыыта, ситиһиитэ арыллыбыт кэстэр.

Убаастабыллаах бар дьоммор кэрэ-балаҕан даатанан истин эҥэрдэбин тиэрдэбин!

Е.А.БОРИСОВ,
СР Правительствотын Председателэ.

* * *

Кэн бүгүн цбццбэйдээх Г.П.Башарин аатынан Сылан орто оскуолата, директор А.М.Максимов саалаатынан алахтаммыт цтцо цэстэрин салгыы сайыннарар, кэскиллэх, дириҥ билиилээх, талааннаах оҕолору иитэр-цөрэтэр туһугар киэн далаһыннаах цэни ыытар.

Оскуола тбцстэх цэтэ сыаналанан Россия Президеннан мөлцбцөнөөх Граньн хаһаайына буолбута, манна айымньылаахтык цэлгир ицитиллэр Россия бастыҥ учуутталларыттан аатталлыыттара албэҥи этэр. Бу оскуолаттан Россия, республика таҥымыгар тийэ ирдэмит цтцо деятеллэр, учууталлар, выпускниктар, цөрэнээччилэр биһиги улууспутун киэҥник аатталларыттан киэн туттабыт.

Аныгы сайдыылаах цйэҕэ сөп түбэйэр билиилээх-көрдүүлэх, олох тэтимигэр тэҥнэ хаамсар, төрөөбүт дойдуларын олоҕун үйгутун ыһансар эдэр ыччаты иитэн-цөрэтэн, иэскитин чистэхтик толороргутугар бэлэмнэбин. Кэскиллэх цлэҥит цтцо тиэмпэтэрдээх буоллун!

С.И.ЯКОВЛЕВ,
"Чурапчы улууһа"
МТ дьаһалтатын баҥылыга.

* * *

Улуустаабы цөрэх управлениетын аатыттан профессор Г.П.Башарин аатынан Сылан орто оскуолатын 100 сааһын туолар цбццбэйдэн итиитик-истинник эҥэрдэлиибит!

Бу оскуолаҕа цөрэмниттэрэ республикаҕа, Россияҕа биллэр бөдөҥ учуонайдар, цлэлэн-хамсаан аастыттара сиҥиэн цтцөкөнөөх учууталлар. Кинилэр ылыннарыылаах сүбэлэрэ-амалара, такайыылара биһиэхэ цтцо холобур буолар. Онтон билиилэрэ-көрдүлэрэ, билигэ-көрдүгэ үөрүүлэрэ - бу бэйэтэ туспа улахан история. Күн бүгүн 50-са эдэр кэпсөнэ учуутал кинилэр олохтоохтут цтцо цэстэрин салгыыр. Эйиги оскуолаҕыт – биһиги улууспутугар цөрэхтээһин таҥыма үрдээнигэр боччумнаах кылааты киллэрбит, цөрэх сайдарын туһугар цөҥө онорбут цөрэх кыһата. Хаанык бастыҥ кэрэ-балаҕан ааспыты анааран көрдүү, иннэки сайдыыга олук буолар. Бу кэрэ-балаҕ кэнтэн тирэх ылан, саҥаны ойдөбүн-санаанан салайтаран таһаарыылаахтык цлэлэҥ-хамсаан. Чурапчыбытын, республикабытын сайыннарар ыччатары иитэн-цөрэтэн таһаарар сыалгыт кэскилэ кэҥэн истин!

В.Н.КОРКИН,
улуустаабы цөрэх управлениетын начальника, СР цтцөлөөх учуутала, РФ цөрэбириатын туйгуна, Н.К.Крупская аатынан биримийэ лауреата, норуоттар икки ардыларынаабы "Саха Азия оҕолоро" фонд стипендиата.

Республика государственнай архыыбыгар "Школа существует с 1909 г. заведующим и законоучителем состоит священник Авраам Васильев с 1909 г. т.е. с момента открытия школы" диэн Сылан нэһилиэгэр сурук-бичик оскуолата аһыллыыбытын туһунан кэрэхэлиир документа сурулаабыт. Онон быйыл сэтиннньи 27-28 күннэригэр профессор Г.П.Башарин аатынан Сылан орто оскуолата 100 сылын бэлиэтиир. Бу бэлиэ даатаны сэрэҥ Сылан оскуолатыгар ситиллибит, уоммут, улэлэбит дьон барыта нэһилиэккэ 10 кылаастаах орто оскуола аһыллыыбыта 45 сылын, үүнүү-сайдыы сырдык кыйата буолбут, нэһилиэк бай историятын үүс сылларга умнуллубут үүс дьаллаҥы оторбут ытык-мааны дьоннорбутун үйэтиитин оскуола музейа тэриллибитэ 20 сылын, оскуола иннин үөскүүр "Алиса " РФ образцовай коллектив тэриллибитэ 15 сылын бэлиэтиибит.

ҮБҮЛҮӨЙҮ КӨРСӨ

Оскуолабыт 100 сылыгар историята үүс болыс, кэрдиис комментиэх:

1917 с. - Начальнай церковнай-приходской оскуола тэриллибитэ. Оскуола бастаан 15, онтон 30 оҕолоохчу оҕох буолбута. Кыаммат оттуларэ миссиэнэ олорон үөрэтиллэрэ.

1920 с. - Советскай начальнай оскуола аһыллыыбыта.

1925 с. - Эмиэрэ советскай начальнай оскуола аһыллар.

1930 с. - Булгуньахтаахха 1 сүһүөхтээх сэттэ кылаастаах оскуола аһыллар.

1964 с. - Орто оскуола буолар.

1977-1990 сс. - Нуучча тылын уонна литературатын дириҥнэтэн үөрэтэр кылаастар аһыллаллар.

1990 с. - "Одну экологическай культураҕа иитии, үөрэтии, сайыннарыы" диэн программаны ыытыан экологическай хайысхаҕа үлэ саҕаланар.

1992 с. - Россия биэнэ историка, бэлиитикэ общественнай деятель, А.Е.Кулаковскай аатынан Государственнай бириэмийэ бастакы лауреата, "Үлэ Кыһыл знамята", "Бочуот знака" орденнар кавалердара, историческай наука докторо, профессор Г.П.Башарин аатын үйэтитии туһунан СР Правительствотын уураахтыр олоҕуран оскуолаҕа саҥа ат иитиллэр.

1993 с. - Экологическай үөрэхтэнии республика экспериментальнай площадка буолар.

1997 с. - Учуутал, педагогическай наука кандидата Е.Д.Макаров авторлаах социальнай-экологическай комплексайыллар.

2001 с. - СГУ медицинскэй академиятын филиала аһыллар.

2004 с. - Республика агропрофилированнай оскуолаларын сиҥнэтиэн кэриэн "агрооскуола" статус иитиллэр.

2006 с. - СГПА экспериментальнай тирэх оскуолата.

2007 с. - Хамнас толоҕуран саҥа ситимнэр пилотнай оскуола.

Итэ ыытыллыбыт үлэлэр түмүктэриэн оскуола 2007 сыл РФ Президенин 1 мөл. солкуобай суумалаах Граньын хаһаайынанан буолбута. Оскуола учуутталлара Е.А.Яковлева, А.А.Макарова, Е.И.Яковлев 100 тыһ. солкуобай суумалаах РФ Президенин Граньарын, Л.С.Сивцева, Д.Д.Макарова СР Президенин 50 тыһ. солкуобай суумалаах Граньын хаһаайыннарыынан буолбуттара. Оскуола үлэлиирин туһары эйэҕэс үлэни ыытта, саҥа бөлөхтөрү, уларыйыылары киллэрдэ. Ол түмүгэр үүс ситиһиилэр баалар.

Кэнники сылларга үөрэхтээ ситиһиибит 100%, хаачыстыба 47,7%-ка тиийдэ. Сылдьыбыт ыытыллар улуустаары предметтэй олимпиадаларга оскуолабыт үөрэнээччилэрэ бириистэх миэстэлэрэ тиксиилэрэ лаппа үрдүктү, улуус үрдүнэн биир бастыҥ көрдөрүүлэхтэр ахсааннарыгар киирдибит. Үөрэхтээ киириибит 100%: үрдүк үөрэхтээ 77,2%, орто анал үөрэхтээ 21%.

Учуутал маастарыстыбатын биир үрдүк чыпчаалынан цфту научнай-чинчийэр үлэҕэ сыһыарыы буолар. Оҕо чинчийэр үлэтигэр бириэмэ "Сулусчаан" уһуйаантан саҕыллан утумнаах үлэ барар. Үөрэнээччилэр сылларга аҥас таһымнаах научнай-практическай конференциялары ситиһиилэхтик кытталлар. Россиятааҕы "Интеллектуально-творческий потенциал России" диэн кэлэхтэн күрэх лауреаттарын "Военная история", "Маршал Жуков" диэн темаларга хас да тиэмэлэх лауреат, "Исследователь" Граньын хаһаайына Федя Пермяковы, "Маршал Жуков", "Сталинградская битва" темаларга лауреат Вера Петрованы, Айта Макарованы, "Маршал Жуков" темаҕа лауреат Сардана Друзьяновны (сал. история учуутала, РФ Президенин Граньын хаһаайына А.А.Макарова), "Географиэ" номинацияҕа лауреата Федя Макарова (сал. географиэ учуутала, оскуола эколога Н.М.Макарова) кини туһугар аатталыыбыт. Бу быйыанка альтернативнай кылаастарбыт эмиэ кытталлар. Ол курдук, учууталлар Д.И.Максимова, В.Д.Макарова, В.Д.Друзьянова, С.Ф.Макарова барыта 22 лауреаты иитэн таһаардылар. Республиканаабы "Инникигэ хардыы" НПК кылаабынаахтарынан Алик Никитин, Илья Пестриков, "Технология получения дигидрокверцетина" (сал. биология учуутала С.Г.Лупинова), Сайыына Трофимова "Туалбо олоҕохто" (сал. саха тылын уонна литературатын учуутала Л.С.Сивцева), Вика Винокурова "Выращивание лиственницы Каждера путем посева семян" (сал. география учуутала, оскуола эколога Н.М.Макарова) уонна Маниа Лаптан диэтэхх оскуолабыттар "Башаринскай аҥаардыылар" научнай-практическай конференция 1992 сылтан саҕыллан үүс үөскэ кубулуйда. 2002 сылтан региональнай таһымнаах тахсан, сылларга 100-тэн тахса аҥас улуус үөрэнээччилэрин, учууталларын хабар. Быйыл республика таһымыгар кулун тутар 14 күнүгэр ыытыллыбыт, барыта 115 оҕо кыттыыны ылла.

Эйиэ үөрэхтээһин саҥа үүнэн эрэр кэмиэхэ оҕо саас каміи интэрэснэйдик, туһалаахтык олорор усулуобуйатын тэрийэр. Өскөтүн оҕо бэйэтин саанынан сөп түбэйиннэрэн кыаҕын толору туһанан архаас сатабылларын сайыннарар буоллаҕына, кини улаатарын саҕана ол сатабылар профессиональнай сатабылга кубулуйан, инникигэ олохтоох буоларын, ситиһиилэхтик бэйэтин суолун будуталарын эмиэстэ буолар. Биһиги оскуолабыттар эйиэ үөрэхтээһин куруһуоктара, секциялара бааллар:

1. РФ образцовай коллектива, "Алиса" эстрадный ырыа куруһуога. Салайаччылар – Л.Ю.Макарова, А.П.Макаров.
2. "Кустук" цирковой студия. Салайаччы – Е.С.Макарова.
3. "Смайл" үнкүү куруһуога. Салайаччы – Ж.В.Сивцева.
4. Кыраайы үөрэтии куруһуога. Салайаччы – К.Г.Макарова.
5. Технический куруһуок. Салайаччы – А.Г.Винокуров.
6. "Палитра" уруһуй куруһуога. Салайаччы – Д.Д.Макарова.
7. Драматический куруһуок. Салайаччы – С.Н.Баишева.
8. Прикладной куруһуок. Салайаччы – Н.Н.Новгородова.
9. Фольклор куруһуога. Салайаччы – М.Д.Готовцева.
10. "Кыраһа" уус-уран аҥаардыы куруһуога. Салайаччы – Л.С.Сивцева.
11. "Кыраһа" эдэр корреспоненнар куруһуоктара. Салайаччылар – В.С.Дьячковская, А.Д.Дьячковская.
12. "Эйгэ" экологический куруһуок. Салайаччы – Н.М.Макарова.

Секциялар:

1. Тустуу, баскетбол, футбол секциялара. Тренер – Е.И.Яковлев.
2. Чэпчэки атлетика секцията. Тренер – А.Д.Никифоров.
3. Волейбол секцията. Тренер – Д.И.Монастырев.

Маны таһынан:

1. "Айхал" телестудия. Салайаччы – Е.И.Сивцев.
2. "Сылан-рекорда" студията. Салайаччы Н.К.Трофимова.
3. "Брейк-данс" аныгы үнкүү бөлөҕэ.
4. "Туйаарыма" мода студията. Салайаччы – тороппут Т.И.Игнатьева.

Куруһуок салайаччылара барыта учуутталлаах педагогтар. Кэнники сылларга эйиэ үөрэхтээһин түмүгэр үрдүк ситиһиилэриниэн аатталлаахтар:

– "Окно в Европу" оҕо уонна ыччат айар дьоҕурун норуоттар икки ардыларынааҕы фестиваллар "Алиса" вокальнай ансамбль I-кы степеннээх лауреат.

– "Эрчим" региональнай уоланнар аҥаардыларыгар "Кыраһа" уус-уран аҥаардыы куруһуогун уоланнара II-с миэстэ.

– "Космос уонна мин" норуоттар икки ардыларыгаары уруһуй күрэҕэр "Палитра" куруһуок дипломант буолбуттар, 5 оҕо улэлэ хомуурунньукка киирбиттэ. Маны таһынан Бүтүн Россиятааҕы "Интеллектуально-творческий потенциал России" күрэх "Познание и творчество" бырайыагар "Юный художник" номинацияҕа дипломант аатын ылыыллара уонна эмиэ Бүтүн Россиятааҕы "Лесные богатства России" күрэхтэ 14 оҕо уруһуйа хомуурунньукка киирбиттэрэ.

– "Free Steps" айар талааннаах уоланнар тэриллиэхтэр брейк-данс бөлөхтэрэ республика ыччатын фестиваллыгар 1-кы уонна 2-с миэстэлэрэ.

– "Туйаарыма" студия улуустаабы "Дьарҕа" мода конкурсун дипломаннара.

– "Смайл" үнкүү бөлөҕэ "Хотуту сулус" республикаабы телевизионнай күрэх дипломаннара.

– "Уруһ" фольклориай куруһуок интиэннэчилэрэ "Кут-сүр" улуустаабы фольклориай фестиваль лауреаттара, Гран-при хаһаайыннара, региональнай "Хотуту сулус" күрэх дипломаннара уонна.

Кэнники сылларга эргэтэ-педагогтар көҥүлэйиннэҕэйэн бириэмэ оскуолабыттаабы республика курдук, тренер Е.И.Яковлев көҥүлэйиннэн сылларга кэнгэл туттуура турнирдыыллар. Быйыл Сыланнан бастакы кэнгэл туттуура ССРС спортун маастара И.И. Прокопьевиэнэ кэриэтиэр бөлүс республиканскай турнир буолан аста. Цирковой студия салайаччыта Е.С.Макаров көҥүлэйиннэн аастыт үөрэх дьыалыгар тыллыыбыта. Инникигэ өттүгэр нсоо да үөскэ кубулутар сыҥырахтэр бырайыактара онохулла сылдьаллар.

Убаастабыллаах биир дойдулахтарбыт, оскуола выпускниктара, биригэ үлэлэлэрбит коллеталарбыт! Эйиэхэ бу уоруулэх бэлиэ кумааҕы тийэн кэлбиттэриэн үбүлүөйүн үөрэ-кото барыы биригэ көрсүөҕүт диэн ыҥырабын.

А.М.МАКСИМОВ,
оскуола директора.

ТӨРҮТТӘММИТӘ 100 СЫЛЛААХ ҮБҮЛҮӨЙҮНӘН!

"КӘСКИЛ" ОҔО ОБЩЕСТВЕННАЙ ТӘРИЛТӘТӘ

Оскуолабыт интэр улэтинэр оҕо сайдар усулуобуйатын тэриллиитэ "Кэскил" оҕо общественнай тэриллэтэ бэйэни салайына үөрэнэллэриигэр сүрүн оруолу ылар. Үөрэнээччи коллективтаах, коллектив хас биирдии оҕолуу интэр оруолун үрдүтэр сыаллаах. Биһиги оскуолабытыгар "Кэскил" оҕо тэриллэтэ 1993 сылтан улэтин саҕалаабыта. Бу тэриллэ ус холбоһуктартан турар: 1-4 кылаас үөрэнээччилэрэ "Сир симэхтэрэ", 5-8 кылаас үөрэнээччилэрэ "Кэнчээри", 9-11 кылаас үөрэнээччилэрэ "Кустук" тэриллэрэ киирэллэр.

Оскуолабыт 100 сааһын туолар үбүлүөйүгэр "100 үтүө дьыала" оскуола иһинэн бырайыак 2008 сылтан улэтин саҕалаабыта. Үөрэнээччилэр сылы быһа үтүө дьыалалары кылаас бырайыактарын иитүү ыытан кэллилэр.

2008–2009 үөрэх дьылыгар хас биирдии кылаас аҕаас интэриэһиинэй бырайыактарынан ыытыллыбыт. Холобур, "Гражданскай ой-саная", "ЗОЖ-итрай", "Виртуальный музей", "Волонтердар этэрээттэрэ", "Сомоҕолоһуу – биһиги күүспүт", "Үтүө сана илдьиттэрэ", "Оскуола – биһиги иккис дьиэбит", "Сана билиилэр", "Школьная форма", "Кэскил биһиги дэфэрбут", "Книга – билии төрдө", "Остуоруйа лабиринта" уола.

Нэһилиэккэ, дьоҥҥо-сэргэ, үөрэхтээччиларга туһалаах улэҕит – бу эйиги үтүө санаарыт уонна граждаанын буоларыгар туоһута. Күнү оскуола үөрэхтээччилэрэ, үөрэхпит кыһата 100 сааһын көрсө үбүлүөйдээх күнүнэн эрдэлиннибит, улэҕэ-үөрэхтэ үрдүк сиҥнэллэри баҕарабыт.

Н.Л.СИВЦЕВА,
оскуола органнатор-педагога

ТӨРӨППҮТҮ КЫТТА ҮЛЭ

Былыр-былырыттан күн бүгүнүгэр диэри саха ыаллын сүрүн кыһалҕата – оҕону иитии. Дьиэ кэргэнтэ оҕону олохтоох бэлэмнээһин ирдэбилэ уларыйан иҥэр. Маннык санаанан салайтаран, профессор Г.П.Башарин аатынан Сылаҥ орто авторскай оскуолатыгар, буоларын курдук, хас кылаас ахсын төрөппүт комитета талыллан, киниэри ыытта ыкса улэлэһэбит.

Иитэр улэҕэ төрөппүтү кытыннарар хайаан да наадалаах. Оскуолаҕа, кылааска ыытыллар улэлэргэ төрөппүт көмөтө, оҕону иитиигэ бэйэ сүрүн оруолу ылар. Холобур: Ийэ күүгүгэр аналлаах надиэлэҕэ аҕаас хабааннаах төрөөбүннэр ыытылыннылар. Ол иһигэр 9-10-с кылаас үөрэнээччилэриигэр идэҕэ туһаайыыга аналлаах "Садах идэлэах ийэлэр" диэн кылаас чаһа ыытылынна. Маана фармацевт Л.А.Дьячковская, штукатур-маляр М.С.Макарова, режиссер М.А.Дьячковская калэн идэлэрин туһунан албах интэриэһиинэйи көмөлөн сырдаттылар. Бу үөрэнээччигэ иннин идэтин таларыгар көмө буолара чуолкай.

Биллиэхтэ кэмнэ сана кэлүүнэ, эдэр төрөппүттэр албэхтэр. Онно олоҕуран оскуолабытыгар алын сүһүөх үөрэнээччилэрин төрөппүттэрин кытта ыкса улэлэһэр сыаллаахтыт. Оҕо аһыныгас, эйэҕэс буоларыгар төрөппүттэр көмөлөрө албох. Сыл аайы ыытыллар "Амарах санаа" акциитигар, Сана дьыла, бырааһынныык күннэригэр, ыһыахха, куус-нуох бөлүөһүнүгэр төрөппүттэр кэхтэхтүк кыттыллар.

Улэлиир, үөрэнэр оскуолабыт кыһата 100 сыллаах үбүлүөйүн албэх ситиһиилэрдэх, үгүс интэриэһиинэй былааннаах, сырдык ыралаах, төрөппүт, оскуола бэйэ санаанан салайтаран ситимнэхтик, сыаллаахтык улэлэһэргэ бэлэмнэр.

Л.Л.СИВЦЕВА,
оскуола социальнай педагога

Улэлиир оскуолабыт 100 сааһын туолар үөрүүлэах үбүлүөйүн үлэҕэ, үөрэхтэ ситиһиилэрдэх көрсүбүт. Оҕо барыта туохха эмэ хабаан да дьоҕурдаах, талааннаах, ол аҕыллан сайдыахтаах, оннор үөрэх, үөрүнэн эйэлээх кэпсэтии санаанан салайтаран, оҕону үөрэтэр, иитэр, сайыннарар үлэни тэҥнэ тутан улэлиибит. Үөрэх хаачыстыбата үрдүөхүнэ, биллэр турар, үөрэтэр учуутал таһымнатын улахан тутулуктаах. Биллиэхтэ оскуола иитэр-үөрэтэр улэтэ кадрларынан толору хаачыллан турар. Педагогическай коллектив 49 киһилээх, онтон 31-ө уруок биэрэр учуутал. 2001 сылтан 14 учуутал оскуолаҕа улэлии сылдьан үрдүк үөрэҕи бүтэрдэ. Биллиэхтэ учууталлар 83% үрдүк үөрэхтээх, 97 % идэ таһымын үрдэтэр курстары барбыттар. 2009-2010 үөрэх дьылыгар педагогическай улэҕит 56 % туйгун уонна үрдүк категориялаах. Маны даҕаны эттэхэ, педагогтарынан үөскүүрэ оскуола бойотун выпускниктара уонна нэһилиэк олохсуйбут ыччаттара буоллаллар.

Үгүс кэлүүнэ дьону үөрэтэн-иитэн улэҕит гыммыт, оҕор дириҥ билиини иитэрэ, идеяларын толору байыыбыт учууталлардыт "Бочуот знака" орден кавалера, "Учууталлар учууталлара", СР үөрэҕириитин туйгуна, физика учуутала У.Н.Протодьяконова, СР үөрэҕириитин туйгунара – химия учуутала М.Н.Макарова, биология учуутала С.Г.Лутинова, математика учуутала В.В.Башарова, РФ Президеэнин Грааһын хаһаайыныара – СР үөрэҕириитин туйгуна, нуучча тылын учуутала Е.А.Яковлева (2006), история

УТУМ САЛҒАНАР

учуутала А.А.Макарова (2008), СР үөрэҕириитин туйгуна, көҥүл туттуу тренера, физкультура учуутала Е.И.Яковлев (2009), СР Президеэнин Грааһын хаһаайыныара – СР үөрэҕириитин туйгуна, саха тылын учуутала Л.С.Сивцева (2007), эбии үөрэхтээһин, уруһуй учуутала Д.Д.Макарова (2009), математика учууталлара А.Е.Беляева, А.И.Беляева, алын сүһүөх оскуола учуутала Д.И.Максимова, география учуутала, оскуола эколога Н.М.Макарова аҥыныыллахтык улэлии сылдьалар, эдэр көлүөнэ учууталларга үтүө холобур буоллаллар.

Идеяларыгар бэриниллэх, республикаҕа ситиһиилэрдээх учууталлардыт В.А.Макарова, В.В.Друзьякова (алын сүһүөх оскуола учуутала), Е.А.Винокурова (физика учуутала), Е.Н.Дьячковская (технология учуутала), М.Д.Готовцева (музыка учуутала) оскуола туһаах улэһиттэрэ буоллулар. Саҥа суолчыс хаҥаччыт, уһуйар үөрэхтээччилэрдэх, эдэр учууталларынан саха тылын учуутала Т.Н.Монастырева, нуучча тылын учуутала В.В.Иванова, физкультура учуутала Д.И.Монастырев, А.Д.Никифоров, алын сүһүөх кылаас учуутала С.Ф.Макарова буоллаллар. Саҥа улэлээн эрэр эдэр коллегаларыт – нуучча тылын учуутала О.В.Березкина, саха тылын учуутала В.С.Дьячковская, омук тылын учууталлара Н.И.Антонова, В.Н.Григорьева, обществознание учуутала А.В.Оконешникова, үлэ уруогун учуутала Н.Н.Новгородов, информатика учуутала О.Ю.Корякина кыһамнаныыллахтарын, идеяларын сөбүлүүллэрин көрдөрдүлэр.

Бу курдук, оскуола барыы учууталлара биир санаанан, оҕону сайыннарар, иитэр-үөрэтэр, идеяҕа туйгайар сыаллаах санаатан саҥаны киллэрэн, үүнэн-сайдан, аастыт сылларга улэлээбит ветеран-учууталларбыт баай уопуттарын туһанан улэлии сылдьабыт.

Е.А.ЯКОВЛЕВА,
директоры үөрэх чаһаныгар
солбуйаачыта, РФ үөрэҕириитин туйгуна.

КЭСКИЛЛЭЭХ ҮЛЭ ҮЙЭЛЭЭХ

Профессор Г.П.Башарин аатынан Сылаҥ авторскай оскуолата республикаҕа бастакыан экологическай үөрэхтээһини киллэрбит оскуолаттан буолар. Саха киһитэ айылҕаҕа ордук чугас. Оҕону кыра эрдэҕиттэн айылҕаны кытта алтыһыннаран иитии ордук кэмнэрдэн өйдөөн, 1993 сыллаахха география учуутала Е.Д.Макаров салалтатынан экологическай үлэ саҕаламмыта.

Егор Дмитриевич оҕону үөрэтиигэ Шаталов ньыматынан тирох бөлөхтэри туһанара, куолаан үөрэтиини баһылаабыта. Ол сыллаҕа кабинетнай система сайдыбыта. Егор Дмитриевич киһи кэрэхсиир, бэйэ онгорбут техническэй оногоһуулаах география кабинетын тэрийбитэ. Киһи салайыытынан экологическай ыллык, фольклорнай комплекс, метеостанция, "Сири онгоруу" музейа тэриллибитэ. Оҕолор бэйэни салайыныыларын киллэрэн КЦЕУС киниин тэриллибитэ. Онно үгүс хайысхалаах куруһуоктарга оҕолору дьарыктаабыта. Ол курдук, техническэй хайысхаҕа оҕолор аҕаас моделлаҕа бүтүн дойду таһымнаах күрэхтэһиилэргэ миэстэлэспиттэрэ. Хаартыскаҕа түһэриигэ уонна киниэни уһулуута оҕону уһуйбута, түһэрбит хаартыскалара, устубут киниилэрэ биллэрэ оскуола историятын сырдаталлар, баай мытырыйкалларынан буоллаллар.

Киһи улэтин кытта биирдэ республика аҕаас оскуолаларыттан ЮНЕСКО хайысхатынан делегацыялар кэлэ сылдьыбыттара, СГУ студеннара педагогическай практиканы барбыттара. Бүтүн Россия учууталларын күрэҕэр чаҥыллыбыт кыттан 1992 сыллаахха "Сыл бастыҥ учуутала" аатын ылбыта.

Экологическай хайысхалаах улэтин түмүгүнэн кандидатскай диссертацияны тыа учууталлардыттан бастакыан ситиһиилэхтик көмүскэбитэ. Улэтин көрдөрөр бөлөхтөөҕө 2004 сыллаахха тэриллибитэ, улуус оскуолаларын делегацыялара билсибиттэрэ.

1980–1990 сс бүтүүлэрэ дойду үрдүнэн ыһыллыы-тоҕуллуу, биир сомоҕолоох идея суох кэмигэр Егор Дмитриевич "Оҕону айылҕаҕа харыстабыллаах сыһыанна, киһи киһи быһыытынан сайдарыгар айылҕаҕа сыһыан иитиини киллэрээхпит" диэн этиитэ, санаата, олохтоох киллэрбит улэтэ биллэрэ оскуолабыт улэтин ис хоһоонун буолан соҕотох хайысханы барбытын болыхтаабыт.

Биллиэхтэ кэмнэ дойдубут күүскэ сайдар, үгүс тутуулар ыытыллалар турабыт. Экологическай өй-саная нэһилиэнньэҕэ диривиэк иитиигэ, тэриллиигэ олох, биримэ ирдэбилэ буолан эрэр. Педагогическай наука кандидата, Россия оскуолаларын үтүөлэх учуутала, К.Ушинскай миэдалын кавалера Егор Дмитриевич Макаров авторданан Сылаҥ орто оскуолата 100 сыллаах үбүлүөйүн көрсө улэ үөһүгэр, кэнчээри ыччаты иитиигэ, үөрэтиигэ олохтоох иннин күүгүгэ иҥэр.

Н.М.МАКАРОВА,
география, экология учуутала

Үбүлүөйүнэй бөлөхтөрө Айталина АДАМОВА бэлэмнээтэ

"Чурапчы улууун ветераннарын кубогар" күрэхтэһиини көрсө

ВОЛЕЙБОЛ – СПОРТ МААССАБАЙ КӨРҮНГЭ

Волейбол Чурапчыга хайдах кэлбитин, саҕаламмытын туһунан бэйэтин санаатын педагогическай үлэ ветерана, уҥуохтанар учуутал Э. А. Кузьмин "Саҥа олох" хаһыат 2006 сыл муус устар 13 күнүгэр суруйбута. Онтон бэтэх ол бириэмэҕэр күрэхтэспит, дьарыктаммыт спортсменнар салгыы суруйуохтара дии санаабытым да, кэм да ылсыбата. Мин волейбол улууска сайдыбыт историятын буолбакка, чэпчэ бэйэм ооньуоох аастыт кэмнэрбиттэн суруйдум.

Волейбол 50-70-кус сылларга маассабай спорт көрүнүн быһыытынан өчөтөөбү кэм ыччатыгар, саахыран эрэр дьонтго тоҕо аньаан киирбитэ. Дьон-сэргэ олус сөбүлээн ооньуура, үлэ чааһа бүттэ даҕаны киэһэтин "волейбол киэһэлэрэ" саҕаламаллара, ким эрэ ооньуу, ким эрэ көрө кэлэрэ. Биһиги, кыралар, мэчэйик таһан дьоллонорбут.

Онтон кэлин волейболга официальнай күрэхтэһиилэр оскуолаларынан, нэһилиэктэриэн ыытыллар буолуохтарыттан спорт бу көрүнгэ сайдан киирэн барбыта. Нэһилиэк, оскуола аайы секциялар баар буолбуттара, сыыһа-аналы үөрэхтээх учууталлар дьарыктаан барбыттара.

Чурапчы орто оскуолатыгар тохсуе, онус кылааска үөрэхтэр кэмнэрбитигэр биһиэхэ анал үөрэхтээх И. И. Ефремов дьарыктаабыта, элбэх ол секцияҕа сылдьар этэ. Волейболга күрэхтэһиилэр сотору - сотору буолаллара. Биһиги ороҥуоҥҥа бастаан республикаҕа бастыһыр иһин күрэхтэспиппит, ол гынан баран бастаан турардаахпыт.

Ороҥуоҥҥа бастыһыр иһин күрэхтэһиилэр олус тэрээһиннэхтик, элбэх хамаанда ыытыллыах буолаллара, үксүн Чурапчы хамаандата, Мутудай, Одьулуун, соҕуруу нэһилиэктэр хамаандалара иккиэн күннэгэ сылдьаллара. Чурапчы хамаандатын В. Н. Оконешников дьарыктыыра. Аттыгар кэмнэргэ В. Неустроев, С. Догордуров, П. Оконешников, Д. Яковлев, Г. Балгаптаев, Н. Федоров, Д. Федоров, А. Сивцев, А. Дьячковскай, Г. Платонов, В. Попов, М. Корякин, Н. Корякин ооньыыбуттара. Мутудайга Г. Н. Оконешников дьарыктаан убайдыы-быраатты С., А. Пермяковтар, Д. Павлов, П. Гуляев, Е. Гоголев, Ю. Румянцев күрэхтэспиттэрэ. Одьулуун хамаандатын А. А. Собакин эрчийэн И. Поксеев, К. Ефремов, К. Григорьев, Э. Карпов кэҥэсхэбиттэрэ. Соҕуруу нэһилиэктэртэн Н. Дьяконов, И. Филиппов, И. Михайлов, И. Сергеев, Н. Митин, Д. Эверстов, И. Флетонтов, Е. Марков, П. Собакин, В. Филиппов ооньууллара. Мыҥдаҕаайыттан С. Попов, С. Павлов, М. Дьячковскай, Мырылыттан убайдыы-быраатты Федоровтар, Г. Николаев, Д. Собакин, Н. Кривошков, Хатылыттан С. Попов, С. Прокопьев, Г. Попов, Е. Попов күрэхтэспиттэрэ. Волейбол – бу хамаанданан ооньуу, площадкаҕа 6, саппааска 2 спортсмен баар буолуохтаах. Мин суруйар кэмнээҕи волейболистары барытын өйдүүр ууспут, онон уоһэ ахтыллыыбатах элбэх буолуохтаах.

Нэһилиэктэр иккэн ардыларыгар күрэхтэһиэннэн саҕлаан Чурапчы волейболистара элбэх ситиһиилэммиттэрэ. Сибиир Дальнай Восток зонатыгар Саха сирин "Уроҥай" ДСО сүүмэрдэммит хамаандатыгар киллэриллэн В. Н. Оконешников, В. М. Неустроев, А. А. Собакин, Г. С. Платонов, М. Токтокоев (бүрүт) 1968 сыллаахха Чита куораккка күрэхтэспиттэрэ. Станислав Догордуров хамаанданан Москва куорат үрдүк үөрэх ыһыаларын чемпиона, Петр Оконешников Омскайдаабы физкультурнай институт сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнэ, Николай Федоров СГУ сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнэ, "Уроҥай" ДСО Саха сиригэр элбэх төгүллээх чемпиона буолбуттара.

Ороҥуоммут волейболист дьахталлара бу көрүнүгэ эмиэ улахан ситиһиилэхтэр. Н. Анемподистова, П. Беляева, А. Поксеева, С. Дьячковская (С. Сороволумова), Т. Дьячковская, Е., У., Капитоновалар, К. Макарова, А. Федорова (Боскова), Ж. Васильева (Хохлова), В. Шестакова аттыгар таһыччаах күрэхтэһиилэргэ ситиһиилэхтик ыытыллыыттара. Альбина Поксеева дьахталларга Саха Республикатын сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнигэр тиийэ үммүтэ.

Кэлиэхтэ кэмнэ волейбол умнуллан иҥэн "СахаВА" спортивнай кулуун көрүлэһиннэн иккис тыыпын ылан эрэр. Чурапчы улууһа "Маарыччаан" хамаанданан балайда ситиһиилэхтик ыытар.

Сэтиннии 28–29 күннэригэр волейболга "Чурапчы улууһун ветераннарын кубога" күрэхтэһии нэһилиэктэр иккис ардыларыгар буолуоҕа. Ветеран-волейболистар аатырыттан таһаарыылаах ооньуугу, ким үчүгэй баллаах-эх-ол кыайарыгар баҕарабыт.

Герасим ПЛАТОНОВ,
спорт ветерана.

Хаартыскаҕа: Атаакалыыр Алексей Собакин. Чита куорат.

ПОЛОЖЕНИЕ
о проведении улусного смотра - конкурса массовой физкультурно - спортивной работы «Здоровый наслег» среди наслегов, трудовых коллективов с. Чурапча и образовательных учреждений Чурапчинского улуса по итогам 2009 года.

Дата проведения: 8 по 9 декабря 2009 года.
Место и время: КСК, 1 Оч. КЦ «Айылаан»

1. Цели и задачи:

а) подведение итогов комплексной спартакиады среди наслегов.

б) реализация Концепции развития физической культуры и спорта в Республике Саха (Якутия) до 2010 года;

в) широкое привлечение населения улуса к регулярным занятиям физической культурой, спортом и туризмом;

г) оценка состояния физкультурно-спортивной работы- в наслегах, трудовых коллективах и учебных заведений.

2. Задачи:

– развитие физкультурно – оздоровительной и спортивно - массовой работы среди населения;

– обмен опытом работы по организации физической культуры и спорта;

– формирование потребности к занятиям физической культурой, спортом и туризмом, как основных средств здорового образа жизни;

– укрепление и развитие физкультурно - спортивной базы в наслегах;

– поиск новых и эффективных форм организации физкультурно - спортивной работы со всеми категориями населения.

3. Руководство проведением:

Общее руководство проведения улусного смотра - конкурса осуществляется администрацией муниципального образования «Чурапчинский улус (район)», отделом физкультуры и спорта.

4. Участники:

В смотре - конкурсе участвуют все наслега Чурапчинского улуса и трудовые коллективы с. Чурапча, образовательные учреждения.

1 группа - наслега Чурапчинского улуса;

2 группа - учебные заведения (ЧГИФКиС, колледж, профлицей №14, ЧРССШИ)

3 группа - предприятия,и организации с. Чурапча.

5. Условие конкурса - смотра:

Смотр – конкурс проводится по следующим критериям:

Критерии:

1. Участие в комплексной спартакиаде среди наслегов и физкультурно массовая оздоровительная работа.

1.1. Массовый охват населения занятием физической культурой и спортом, участие в комплексной спартакиаде среди наслегов:

а) количество проведенных спортивных мероприятий на местах (количество участников указать).

б) количество секций (групп) по видам спорта.

в) % соотношение занимающихся массовой физкультурно-оздоровительным спортом от общего числа населения, учащихся, работающих (подведение проводится по итогам участия в комплексной спартакиаде среди наслегов, проведения соревнования внутри наслега (улуба, трудового коллектива, образовательного учреждения) указать количество участников.

1.2 Пропаганда здорового образа жизни среди предприятий, организаций.

1.3 Организация спортивных клубов, площадок и приобретение спортивных инвентарей.

1.4 Выделение штата спортивного инструктора села, предприятия и организации.

1.5 Выделение из местного бюджета для проведения и организации массового спорта в наслеге, спокорства.

2. Физкультурно - спортивная работа с инвалидами.

2.1 Число занимающихся инвалидов физической культурой и спортом.

2.2 % соотношение занимающихся физической культурой от общего числа инвалидов.

2.3 Количество проведенных физкультурно - спортивных мероприятий для инвалидов.

2.4 Количество инвалидов - участников улусных (районных), республиканских физкультурно - спортивных мероприятий.

3. Участие в крупных международных, Российских а республиканских спортивно-массовых мероприятиях.

3.1 Всероссийский день бега «Кросс Нации» 2009 года.

3.2 Декада оздоровительного бега и ходьбы 2009 года.

3.3 «Лыжня России» 2009 года.

3.4 Спартакиада инвалидов РС (Я) 2009 года.

3.5 Количество членов сборного состава улуса.

3.6 Участие в XVII-ой Спартакиаде по национальным видам спорта «Игры Манчаары» из наслега.

3.7 Участие в международных соревнованиях среди взрослого населения.

4. Строительство спортивных сооружений.

4.1 количество построенных, и введенных в действие за 2009 год спортзалов (спорткомплекс), приспособленных помещений (тренажерный зал, зал аэробики, настольного тенниса, шашечного - шахматного), открытие спортивной площадки.

Определение победителей и подведение итогов.

Победители определяются по трём группам:

1 группа - наслега.

2 группа - учебные заведения.

3 группа - трудовые коллективы с. Чурапча

– Стендовая защита 3 мин, (стенд 2*1,5м) учитывается оформление, содержание, может быть использована спортивная атрибутика, Кубки.

– Смотр по отчетным отчетам.

7. Награждение победителей и призеров смотра.

Участники смотра-конкурса, занявшие в своей группе 1-3. места, награждаются дипломами, всем участникам выдаются сертификаты.

Данное положение является официальным и обязательным вызовом на участие в смотре - конкурса.

Наслежэй Совет депутатов муниципального образования «Хаҥхыччыгай наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия)

РЕШЕНИЕ

№74 от 20 ноября 2009г.

О внесении изменений и дополнений в Решения № 31 от 19 июня 2008 года «Об утверждении Положения о налоговой политике по местным налогам МО «Хаҥхыччыгай наслег»; Чурапчинского улуса (района) РС (Я)»

1. Внести изменение в Решение № 31 от 19 июня 2008 года «Об утверждении Положения о налоговой политике по местным налогам МО «Хаҥхыччыгай наслег» Чурапчинского улуса (района) РС (Я)» в раздел 1. Земельный налог, в ст. 2 Налоговые льготы добавить п3

Дополнительно в размер 100% освобождаются от налогообложения (по решению наслежного Совета депутатов муниципального образования «Хаҥхыччыгай наслег»)

– земли, отведенные бюджетным учреждениям, финансируемым из республиканского и местного бюджета.

2. Опубликовать настоящее Решение в улусной газете «Саҥа олох» до 1 декабря 2009г.

3. Положение пункта 3 настоящего Решения распространяется на правоотношения, возникшие с 1 января 2009 года.

4. Решение вступает в силу с момента официального опубликования.

Н.И. ФИЛИППОВ,
председатель Совета депутатов.

ЭҺЭРДЭЛИИБИТ !

Күнү-бүгүн ыраастыгын, убайбытын, үлэ ветерана ***Иван Изотович НЕУСТРОЕВЫ*** *55 саастын туолбут ырыдыгыттан истиҥник эҕэрдэлиибит!*

Алгыстаах сылдьыҥын, уҥуохтаах тапталын, сүбэ-аналаах иҥин улахан ыытааччыбытын тиэрдэбит!

Барарабыт хиэл мас курдук сылгаанах дорообуйаны, дьолу-соргуну, бэйиэки курдук эдэрдии эрчимнэхтик, цорэ-кото, сүбэлии-аналы сылдьарга. Оҕолоруҥ, сиэннэриҥ, аймахтарыҥ, чугас дьонуҥ тапталларыгар биэриэн, истиҥ-иҥирэх сыдьаанарыгар, өйөбүлэриэгэр үйдэрэн өссө да үйэни үйэлэнэргэ.

Биригэ төрөөбүттэриэ, кэнилэр оҕолоро, сиэннэрэ, Неустроевтар, Семеновтар, аймахтарыҥ Капитоновтар, Осиповтар.

"ТОМТОР"
маҕаһына

- саахары
- бурдуту
- мас арыытын
- макароннай оногуктары
- куруупталары
- комбикорму

улууска саамай чэпчэки сыананан атыылыыр.

Аадырыспыт: Карла Маркс уул. 17.
Телефон: 8914-227-33-93.

КӨННӨРҮҮ

"Саҥа олох" сэтиннэ 24 күннүгэр 141 №-эр иккис баһаҥа "Извещение о проведении открытого конкурса.." диэн матырыйаала иннэ баттаһыллыбыт "П. П. Артамонов, зам. главы по экономике, финансам и сельскому хозяйству МО "Чурапчинского улуса (района)" диэн конкурсы аҕырыгыр.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Продаю УАЗ микроавтобус 2007 г. выпуска, Тойота-Нокс 1997 г. выпуска, Судзуки-свифт 2004 г. выпуска.
Дом. тел: 23-223, сот: 8914-262-22-98.

* * *

Ищу работу системного администратора, компьютерного инженера (знание всех офисных программ). Ремонтирую ПК на дому, установка Windows, программных обеспечений, драйверов. Тел: 8914-287-23-00, 8914-290-05-80.

Тапталлаах быраата, Одьулуун нэһилиэгин олохтоох

ДЬЯЧКОВСКАЙ Иннокентий Иванович хомолтолоохтук ыалдьыбытыгар, саҕастыгыгар Любовь Ивановнаҕа, биирдэ тороҕуттэриэгэр, барыа айыахтарыгар, оҕолоругар дириҥ кутуруумнуйун тиэрдэбит.

Арааканнар, Капитоновтар.

Кутуруммутун тиэрдэллэр:

– Биирдэ уоранньыт уолаатыгар Иннокентий Иванович хомолтолоохтук ыалдьыбытыгар Светланаҕа, оҕолоругар, биирдэ тороҕуттэриэгэр биирдэ уоранньыттэр;

– Быраата Иннокентий Иванович кун сиригэр барбытынан биирдэ уолаттар кэлиэхтэрэ, ааныйыгар Арааковы Любовь Ивановнаҕа Одьулуун орто оскуолатын профкома, коллектива.

Редактор - директор: А.А. ЗАХАРОВ.
Редактор-директоры солбуйаччы, культура, бырааб отдела – О.В. ЖИРКОВА.
Элпэптэмир секретарь, литературнай сотрудник – Н.Н. ГАВРИЛЬЕВА.
Сурук, ыччат, ого аймах отдела – А.Г. КУЗЬМИНА.
Экономика, спорт, тыа хаһаайыстыбатын отдела – А.М. СЛЕПЦОВ.
Үөрэх, дорообуйа харыстабылын отдела – А.М. АДАМОВА.
Верстальщик – Э.И. ХОМУС. Корректор – В.Н. ПЕТРОВА.
Бичээччэ – Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаараачылар: СР Правительствата, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоҕук государственнай учреждение. Массовай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһуунуу хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэр – ПИ №19-0423.

АДАРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Телефоннарбыт: редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358. E-mail: sanaaloh@mail.ru

Бэчээккэ сакаас: № 142–143 (10070–10071) Тираж 2011. Хаһыат сыаната: 10 солк.

Саҥа олох

Автор ойуулар эмиэ редакция позициятыгар маҥдыы сөп түбэйэр буолбатах. Суруйуу ньымалар чаҕылыар кардыгастаахтарыгар эпитиэбэй автор туһугар бэйэтэ сүүр.

Хаһыат бэчээккэ бериллэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоҕуккка 25.11.2009 с. офсетка бэчээттэнэн. Адырыспа: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекса: 54907. Хаһыат наадаларын устэ: оптуорунньуккка, чэппиэргэ уонна субуотаҕа тахсар.